

Вацаєв С. С., канд. екон. наук, доцент,
Степаненко О. П., канд. екон. наук, доцент,
Шарапов О. Д., канд. техн. наук, професор,
факультет інформаційних систем і технологій

ВІД ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН — ДО ОСВОЄННЯ НАУК В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сьогодні перед Україною стоїть проблема переходу економіки до якісно нового етапу розвитку, заснованому на науці й інноваціях, в якому нематеріальна сфера перетворюється на найважливіший чинник конкурентоспроможності. Тому необхідно комплексне осмислення не лише сутнісних характеристик економічних змін, що відбуваються в суспільстві, а й розуміння причин і факторів, що сприяють становленню нових економічних відносин, і, перш за все, освіти як стратегічного фактору розвитку інтелектуальної економіки.

Інформатизація та інтелектуалізація економіки як фактора, що регулює виробничі й соціальні відносини в суспільстві, пов'язана з розвитком інститутів, які забезпечують сфери виробництва знань (наука), відтворення знань (освіта), збереження знань (культура) та розповсюдження знань (інформація).

Інформаційна економіка — це економіка, що базується на законах матеріальної природи та суспільства, що сприяють збереженню потужності людського потенціалу, здатного забезпечити виробництво необхідних матеріальних благ, захистити екологію планети від руйнівного впливу техногенних перетворень і підвищити життєвий рівень і тривалість активного життя людини.

Держави, які найбільш динамічно розвиваються в останні десятиліття, зробили акцент на розвитку національних систем освіти й наукомістких технологій. У цих країнах саме людський капітал став основним фактором, який забезпечує до 75 % виробництва та приросту національного доходу. Загальна кількість грошей, що були спрямовані на фінансування наукових та науководослідних робіт у 2011 році в Україні склала 1,3 % ВВП, а в країнах ЄС, які поставили за мету стати «суспільством знань», ці асигнування складають 3 % ВВП. У США витрати на сферу освіти складають 6–7 % від валового продукту, а науково-технічний прогрес забезпечує, за розрахунками експертів, 40–60 % загального приросту ВВП.

Якщо проаналізувати діяльність кращих університетів світу, можна виділити ряд факторів, що визначають подальше посилення значення науково-дослідного критерію в глобальних рейтингах університетів: зміна технологій широкого використання, що стало очевидним після світової економічної кризи 2008–2009 рр. і в посткризовий період; розвиток NBIC-технологій (нано-біо-інформаційно-когнітивних); зміна структури спеціальностей і дисциплін; формування напрямів навчання і досліджень, що не представлені в традиційних університетах; розвиток моделі дослідницьких університетів і необхідність формування нової парадигми університетів; зростання значення зосередження унікальних знань у всьому світі безвідносно до традиційних рейтингів; посилення значення індивідуальних світових рейтингів програм і курсів.

Сформовані національні освітні традиції визначають в якості основних орієнтирів фундаментальність підготовки в поєднанні з науково-практичною діяльністю студентів і викладачів. Не є виключенням і факультет інформаційних систем і технологій Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Так, у системі підготовки фахівців із спеціальностей «Інформаційні управляючі системи та технології», «Економічна кібернетика», «Прикладна статистика» науково-дослідна робота є важливою складовою підготовки. Дослідницька складова підготовки бакалаврів включена в навчальний процес (контрольні, лабораторні й курсові роботи, комплексні тренінги, випускний бакалаврський проект). Науково-дослідна робота магістрів за обсягом порівнянна з обсягом підготовки бакалавра за базовим фундаментальним циклом і становить близько 45 % загальної трудомісткості магістерських програм. Також для посилення наукової складової при підготовці магістрів на факультеті створені Інститут моделювання та інформаційних технологій в економіці та Інститут інфор-

маційних систем в економіці.

Статус сучасного дослідницького університету передбачає наявність вагомих наукових здобутків, здійснення дослідницької та інноваційної діяльності, забезпечуючи інтеграцію освіти і науки з виробництвом. Цей статус підвищує роль навчального закладу як центру освіти і науки, підготовки висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, впровадження в практику наукових досягнень, технічних і технологічних розробок для розв'язання важливих соціально-економічних завдань у різних галузях економіки.

Особливе місце в цьому переліку займає освітня діяльність, яка, на відміну від наукової діяльності, в якості об'єкта розглядає галузі знань, у межах яких формуються окремі спеціальності. Отже, найважливішими завданнями освітньої діяльності є розроблення та впровадження в навчальний процес новітніх інформаційних технологій і засобів навчання з метою підготовки фахівців з питань інноваційного розвитку та реалізація інноваційних програм підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів для університетів, наукових установ, наукоємних виробництв.

Реалізація цих завдань полягає в переході від викладання звичайних дисциплін до галузей знань, які забезпечують діалектичну єдність між формами та засобами пізнання — гіпотезою, проблемою, науковою теорією і об'єктом вивчення. І в той же час є не просто переліком окремих тем, а комплексом, якій синтезує в собі найважливіші наукові складові — методологію пізнавальної діяльності (гносеометодологію), науковий метод (якій обов'язково включає теоретичну основу і емпіричний підхід) і методологію практичної діяльності (праксеометодологію).

З цих позицій викладання будь-якого базового курсу передбачатиме висвітлення суті та завдань конкретної науки в процесі наукового пізнання, розкриття особливостей її наукового методу, окреслення кола вирішуваних за її допомогою проблем, визначення механізму дії об'єктивних законів та закономірностей. Кожний змістовний модуль буде представляти собою поєднання теоретичної складової наукового методу та способів емпіричного його застосування.

Так, науково-методичний комплекс «Інформатика як міжгалузева наука», призначений для бакалаврів і магістрів спеціальності «Економічна кібернетика», складається власне із таких наукових напрямів, як «Інформатика», «Економічна кібернетика», «Системний аналіз соціально-економічних процесів», «Методологія наукових досліджень в інформаційній економіці» (рис. 1). Головною метою опанування цим комплексом є формування сучасної системно-синергетичної методології наукового пізнання, сучасного світогляду та наукової картини світу. У своїй сукупності наукові галузі, що є складовими комплексу, утворюють комплексний синергетичний ефект та сприяють інтеграції знань (рис. 2).

Галузі знань, що вивчаються на бакалаврському рівні: «Інформатика», «Економічна кібернетика» та «Системний аналіз соціально-економічних процесів» формують необхідне теоретичне підґрунтя та надають практичний інструментарій для вивчення галузі знань магістерського рівня «Методологія наукових досліджень в інформаційній економіці» для спеціальності «Економічна кібернетика».

При цьому термін «Інформаційна економіка» має подвійне змістовне навантаження. По-перше, інформаційна економіка є сучасною стадією розвитку цивілізації, яка характеризується переважною роллю творчої праці та інформаційних продуктів. По-друге, інформаційна економіка — це економічна теорія інформаційного суспільства.

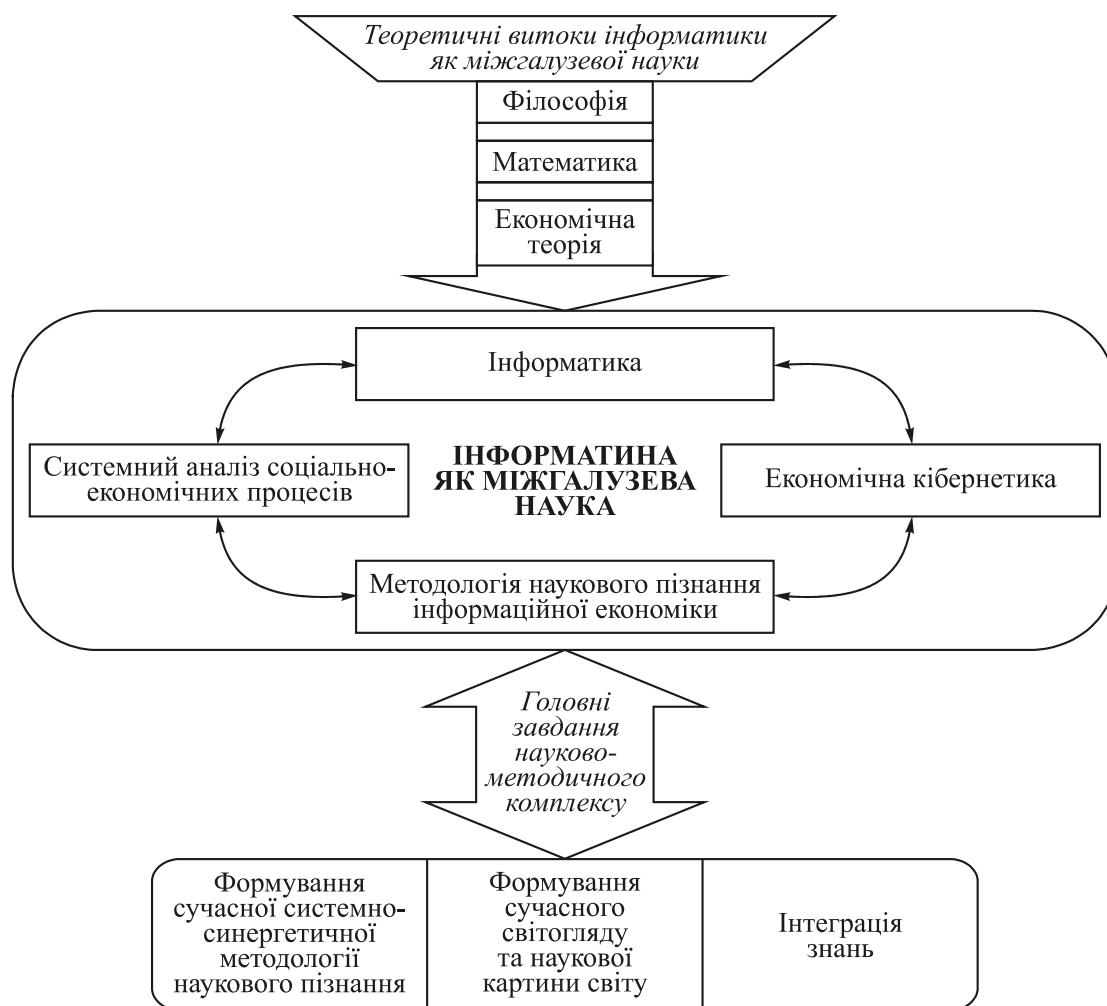

Рис. 1. Структура науково-методичного комплексу «Інформатика як міжгалузева наука» та його основні завдання

Ця наука має на меті узагальнити теоретичні підходи та надати студентам уявлення про необхідні методи наукового емпіричного та теоретичного пізнання економіки та її функціональних складових на сучасному, постіндустріальному інформаційному етапі її розвитку, набути практичних навичок щодо проведення власних наукових досліджень.

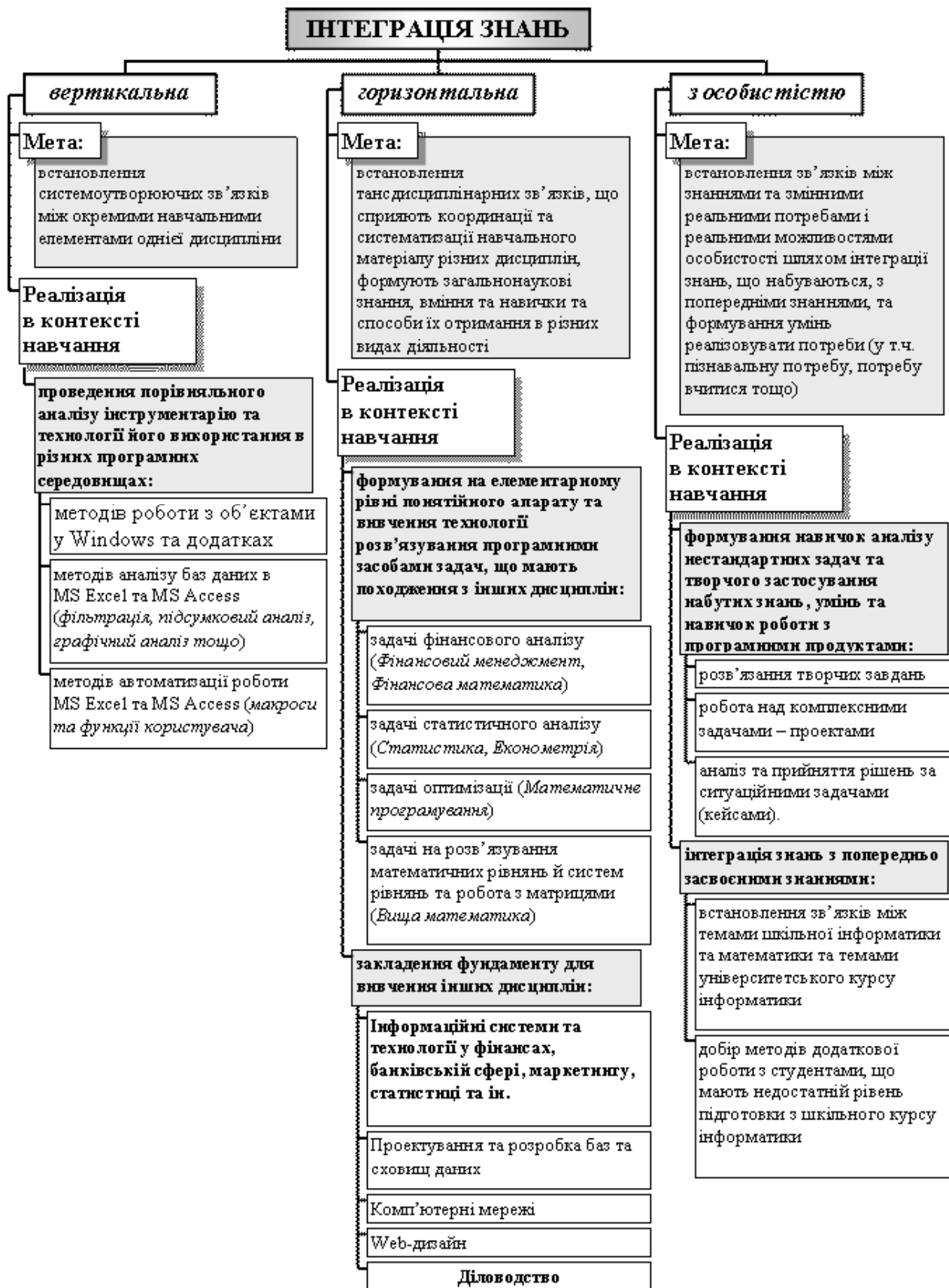

Рис. 2. Інтеграційні зв'язки науково-методичного комплексу «Інформатика як міжгалузева наука»

Зазначимо, що в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки особливу увагу приділено питанням посилення ІТ-складової в системі освіти з упором на вивчення основ інформатики, інформаційних систем і комп'ютерних технологій. Тому модернізація навчального

процесу на факультеті інформаційних систем і технологій відображає прогресивні тенденції трансформації освітньої діяльності як в Україні, так і в світі, і дозволяє виявити й підготувати здібних і талановитих студентів з подальшою їх спеціалізацією у фундаментальній науці, прикладній науці, інформаційних технологіях, інноваційних виробництвах і венчурному бізнесі, що забезпечує становлення та розвиток інформаційної економіки.

Прогресивна організація підготовки фахівців на факультеті інформаційних систем і технологій підтверджується тим, що всі випускники працюють за фахом і підтримують тісні зв'язки факультетом, що сприяє реалізації компетентнісного підходу до формулювання кваліфікаційних вимог до фахівців спеціальностей, за якими ведеться підготовка бакалаврів і магістрів на факультеті.

Ефективність вищої освіти в умовах інформаційної економіки стає стратегічним напрямом інноваційної політики зростаючого числа країн світу. Провідні університети й міжнародні аналітичні організації звертають усе більшу увагу на важливість саме науково-дослідницької роботи у вищих навчальних закладах, їх внеску у вирішення основних глобальних проблем людства. Тому наукові дослідження (фундаментального і прикладного характеру) повинні перетворитися із допоміжного елемента навчального процесу в його необхідний внутрішній елемент забезпечення освітнього процесу як для Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, так і для всіх університетів України та світу.